



ԳՆՈՒՐԻՆԵԱԺԱՐԱՆ-ԳՐԵՎԵՆ-ԵՐԳԻ ԺԱՐԱՆԱՎԱՆ

Բացւած է 1891 թ. ըստանորդագրութիւնը Աղբիւր ամսագրի եւ Տարազ շաբաթաթերթի:

Նոր տարուց լոյս կը տեսնեն Աղբիւրի №№-ը իւրաքանչիւր ամսի սկզբին, իսկ Տարազ շաբաթաթերթը ամեն կիրակի: Առանց ըստառութեան, ինչպէս մեր սովորութիւնն է, №№-ը կուղարկին միմիայն նրանց, որոնք նորոգած կըլինին իրանց ըստանորդագրութիւնը: Ապտիկ կամ մաս-մաս վճարելու պայմանով ըստանորդագրութիւն չէ ընդունուած: Աղբիւրի տարեկան ըստանորդագինը պրէմիաներով եւ յաւելածներով 3 ռ. 28 կ., Տարազինը 6 ռ.

№ 12

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

1890



ԹԻՖԼԻՍԻ Ժողովարանը



ՄԿՐՏԻՉ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԷՄԻՆ

Ամսոյս 13-ին հեռագիրը գուժեց մեզ հայ գիտնականների նահապետ հռչակաւոր հայագէտ, Լազարեան Ճեմարանի նախկին տեսուչ եւ ուսուցչապետ Մկրտիչ Էմինի մահը:

Էմինը ծնել է 1813 թվական. Նոր-Ջուղայում: Ինքը տարեկան հասակում հայրը նրան տարաւ Հնդկաստան եւ տաւ Կալկաթայի Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանը: Այստեղ Էմինը լսեց եւ տեղեկացաւ Լազարեան Ճեմարանի մասին եւ մտորում էր ու չըհանգրտացաւ, մինչեւ մի օր շէշական մի նաւ նստելով ու անցնելով Ասիայով, Աֆրիկայով, Եւրոպայով եւ Փինդանդիայի վրայով եկաւ հասաւ Մոսկուայ:

Լազարեան Ճեմարանում աւարտելուց յետոյ Էմինը մտաւ Մոսկուայի համալսարանը եւ դեռ ուսանող իր վրայ դարձրեց մամուլի ուշադրութիւնը այն ժամանակայի Ֆրանսիայի նշանաւոր գիտնական Վիլմէնի միջին դարերի գրականութեան պատմութեան երեք հատորից բաղկացած գրքի թարգմանութեամբ:

Համալսարանում աւարտելուց յետոյ Էմինը ստանձնեց Լազարեան Ճեմարանում նախ հայոց լեզուի ուսուցչի, ապա ուսուցչապետի եւ տեսչի պաշտօնները: Այդ միջոցում նա հրատարակեց մի քանի դասագրքեր: Էմինի աշխատութիւնների եւ հրատարակութիւնների թիւը 30-ից աւելի է: Նրա գիտնական առաջին աշխատութիւնը որ եւրոպայի գիտնական աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւեց լոյս տեսաւ Մոսկուայում 1850 թ. Древней языческой Арменія վերնագրով: Էմինի նշանաւոր աշխա-

տութիւններն են Մոփսէս Խորեմացոյ—ճանօթութիւններով, Մեծրն Վարդանի պատմութիւնները, Շարականի ոռութեւն թարգմանութիւնը եւ այլն: Էմինը եօթանասնական թվականներին աշխատակցել է եւ ուսաց մի քանի թերթերին:

Թիֆլիսում 1881 թ. Ն. հնահիտական ժողովի նախապատրաստութիւններին Էմինը ջերմ մասնակից էր եւ ինքն էլ ներկայ նոյն ժողովին: 1886 թվականին, Լազարեան Ճեմարանի նախածեռնութեամբ տօնեց նոյն Ճեմարանում Էմինի 50-ամեայ գրական եւ մանկավարժական գործունէութեան յօբելեանը: Այդ տօնախմբութեան մասնակից էին գիտնական շատ ընկերութիւններ, համալսարաններ, խմբագրութիւններ, ուսումնարաններ եւ այլն: Հանգուցեալ Էմինը յօբելեանի հանդիսին պատասխանելով շնորհաւորութիւններին, ասաց.

«Չըզիտեմ, թէ ինչով եմ արժանացել այդ բոլոր ցոյցերին: Իմ գիտնական գործունէութիւնը, որ համարում է գրականութեան մատուցած իմ ծառայութիւնը, եղել է ինձ համար անձնական գլարձութիւն: Ես աշխատում էի, որքան կարելի էր և ինչքան կարող էի ազատ ժամերիս, հանգստանալով մանկավարժական պարտաւորութիւնների ծանր ժամերից, և երբեք չէի տալիս իմ աշխատութիւններին այն նշանակութիւնը, որ այժմ տալիս են: Միայն այդ բոլորից յետոյ, որ այժմ տեսաւ և լսեցի, ես սկսեցի իմ աշխատանքներս գնահատել: Այժմ եթէ այսպէս կարելի է ասել, ես ինքս եմ համոզուում, որ իմ կեանքի կէս դարը սպարդիւն չէ անցել...»

Այդ օրը Էմինը ընտրեց Մոսկուայի Կայսերական համալսարանի եւ ուրիշ շատ գիտնական ընկերութիւնների պատուաւոր անդամ:

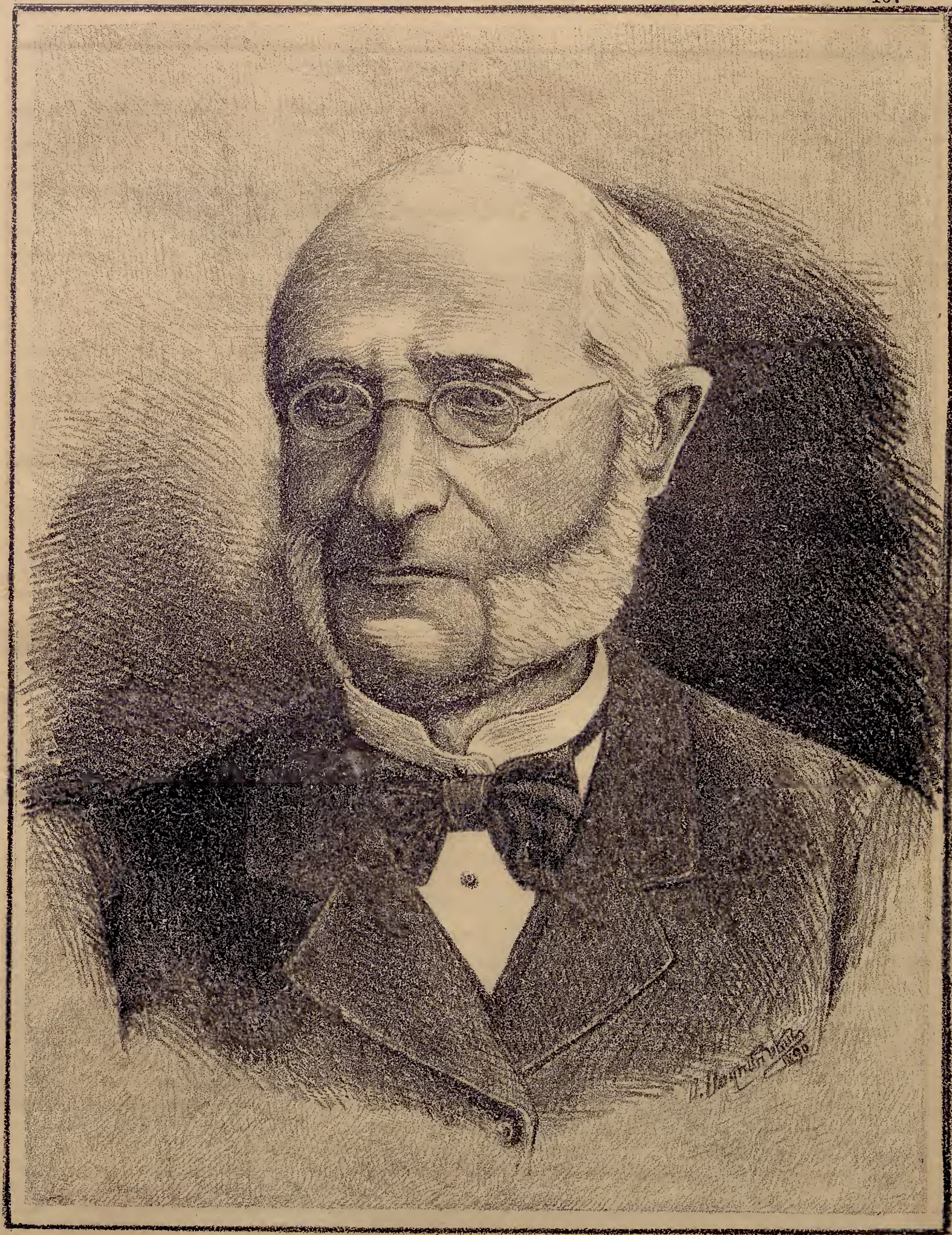
Տարաբախտաբար 1881 թ. յետոյ Էմինը իր հիւանդութեան պատճառով համարեա դադարել էր աշխատելուց եւ իր յօբելեանին իսկ նա ներկայ էր արդէն ֆիզիքապէս մաշւած եւ յոգնած: Անշուշտ նրա համար այդ մեծ ցոյցերը եւ պատիւները աւելի յուզեցին յոգնաւատաւ գիտնականին եւ նա այնուհետեւ համարեա միշտ մահճի մէջ քրիստոնէական համբերութեամբ սպասում էր իր վախճանին, արդէն զգալով, որ այս աշխարհում ապարդիւն չանցաւ իր կեանքը եւ թողնում է իրանից յետոյ անմահ անուն գրականութեան եւ գիտնական աշխարհի մէջ:

Մեծ է Մկրտիչ Էմինի արած ծառայութիւնը գիտնական աշխարհին ընդհանրապէս եւ մեզ հայերիս մասնաւորապէս:

Էմինը բացի իւր բազմաթիւ աշխատութիւնները թողնելով գրական աշխարհին, կտակել է եւ ուսումնական-գրական պրէմիայի ֆոնդին տասը հազար ռուբլի:

Էմինի թաղումը կատարեց մեծ շուքով ամսոյս 15-ին: Լազարեան Ճեմարանը, ուսումնական շատ ընկերութիւններ, մայրաքաղաքների հայ գաղթականութիւնները եւ այլն բազմաթիւ պատկերներ էին դրել հանգուցեալի դագաղի վրայ:

Խմբագրութիւնս մի հեռագրով պրօֆէսոր Խալաթեանին ինդրել էր, այդ մեծ կորուստի համար մեր խորին վշտին եւ ցաւակցութեան թարգման հանդիսանալ:



Վ Կ Ր Մ Ի Ն Է Մ Ի Ա

† 1890 թ. 13 դեկտեմբերի, Մոսկու:

ՄԻՆՐ ԱՅՍՊԻՍ, ՄԻՒՍՐ ԱՅՆՊԻՍ

Նա դուռը կրկին կողպեց իւր ետեւից և, մի ըզձալի ակնարկ անելով «կարմիր սենեակի» շուրջը, տալս կամաց մօտեցաւ պարսկական թախտի վրայ կեղծ քնով ընկողմանած կրնորը: Նայեց, և նրա կարծ խուզած շրթունքները շարժեցան ինքնաբաւական ժպիտով: Սի քանի ըստէ այնպէս կանգնած, խորին հոգեզմայլութեամբ նայում էր, և մի թեթեւ շունչ անգամ չէր հանում, մի գուցէ նրան զարթեցնէ և իրան զրկէ այն հաճելի տեսարանից: Լամպայի վարդապետն լուսաւորութեան մէջ՝ աւելի սքանչելի կերպով երևան էին գալիս հարուստ մարմնի հրապուրիչ գծերը: Կիսամերկ կուրծքը թեթեւ կերպով բարձրանում էր և մեզմ շնչառութիւնը թափանցում էր Սէրգէյ Նագորնիկի մինչև հոգու մէջ: Նա դուռ շարունակում էր նայել: Բայց երկար դիմանալ չըկարողացաւ, խոնարհուեցաւ և կամաց համբուրեց մերկ ոտքի ծայրը: Յետոյ անցաւ դէպի գլխի կողմը: Ձեռքը տարաւ դէպի սիրուն կուրծքը, կամենում էր շօշալիել, բայց վախենալով, կրկին լեռ քաշեց: Կիսուար է նկարագրել այդ պառաւ տարօրինակ տարօրինակ շարժումները, նրա անտարբերութիւնը դէմքը, թէ նրա ծիծաղելի արտայայտութիւն էր ստացել: Նա անգողար կուսում էր, կրկին պարզվում էր, և հոտ քաշելով արտայայտ էր գալիս պարսկական թախտի շուրջը: Այդ ընդունում նմանում էր նա մի կատուի, որ խորին հրճուանքով պտտւում է թախտի մէջ ընկած միան շուրջը, որ երեխաները գոտարձութեան համար դնում են նրա առջև: Սերգէյ Նագորնիկը նոյնպէս անգողար թախտի մեկնում էր և կրկին լեռ էր քաշում: Խորամանկ կերպ դուռ պահպանում էր իր դերքը: Նա կամենում էր վերադառնալ Սերգէյ Նագորնիկի սիրոյ աստիճանը, և իւր մէջ ծիծաղել նրա լիմարութիւններով: Նա սրեց կամաց շօշալիել շառագունած երեսը: Կոշտ մատները խտանալով իւր թէ արթնացրին նրան, քնաթախտի գլուխը վեր բարձրացրեց, ինչ-որ մըմնաց, և կրկին դրեց բարձի վրայ: Սերգէյ Նագորնիկը զգուշութեամբ անցաւ ոտների կողմը, և աչքերը գլած սպասում էր, մինչև դարձեալ քնէ: Մերկ մարմնի վրայ նայելը, այն ևս գեղեցիկ կնոջ վախճանի մարմնի վրայ, — մի առանձին գուարճութիւն էր պատճառում ցամաքած սրտին: Նա կրկին իր շրթունքները զգուշութեամբ մօտեցրեց ոտներին:

— Թող, մարդիկ . . . թող, մի քիչ էլ քնեն . . . լսելի եղաւ պատրուակեալ քնողի քնքոյշ ձայնը:

«Նա կարծում է, որ իրանց տանն է, մտածեց Սերգէյ Նագորնիկը, — և պառաւ մարդը հանգստութիւն չէ առլիս իրան»:

Սերգէյ Նագորնիկը ծնկները արդէն սրել էին դողդողալ: Աթոռը մօտ քաշեց, նստեց պարսկական թախտի մօտ: Անհամբերութիւնը դարձեալ սրեց խուզել նրան: Ձեռքը մեկնեց կամենում էր բարձրացնել հովհարը, որ սքողում էր նրա մարմնի աւելի հրապուրիչ մասը: Ձեռքը դողդողաց և իր ծանրութեամբ ընկաւ հովհարի վրայ: Անզգուշութիւնը, իբր թէ արթնացրեց քնած կնոջը: Աչքերը բաց արեց և, տեսնելով Սերգէյ Նագորնիկին, պառկած տեղից վեր թռաւ, վախճանեցաւ նրա պարանոցին: Սերգէյ Նագորնիկը գրկեց նրան և, նստացնելով իւր մօտ, թախտի վրայ, սրեց ամենայն սիրով վախճանել գեղեցիկ գլուխը:

Նա կամեցաւ հագնել: Բայց Սերգէյ Նագորնիկը արգելեց, ասելով.

— Ինչու գարթնեցար, մի քիչ էլ քնէիլ, այնպէս լաւ էր, շատ լաւ:

— Միթէ, — ծիծաղելով հարցրեց կնոյր: — Ի՞նչ անէի, երկար սպասեցի, մինչև բոլորովին ձանձրացայ, Ձգալեի ինչո՞ւ դրադուել: Սկսեցի լիմարութիւններ անել: Մտածեցի նմանուել այն պատկերին (նա ձեռքը տարաւ դէպի սրտիկերը): Այնպէս պառկեցի, քունս տարաւ:

Նա կամեցաւ գլխի ապարօշը արձակել, Սերգէյ Նագորնիկը դարձեալ արգելեց, ասելով.

— Ոչ, ոչ, այսպէս թող մնայ, այսպէս աւելի գեղեցիկ ես երևում ինձ:

— Ասիական հիւրանոցում պէտք է ասիական կերպարանք ստանալ, — նկատեց կնոյր, զիջանելով նրա խնդրքին:

Սերգէյ Նագորնիկն խիստ դիւր եկաւ նրա զիջումը, մտածեց խիղջ ուրախացնել նրան: Գրպանից հանեց մի վոքերիկ սուլի, և ցոյց տալով հարցրեց.

— Կէ իմացիր, ի՞նչ կ'այ դրա մէջ:

— Մատանի է:

— Ոչ:

— Ժամացոյց է:

— Ոչ:

— Բորոց է:

— Ոչ:

— Ապարանջան է:

— Իմացար, — ասաց Սերգէյ Նագորնիկը և բաց արաւ սուլիը:

— Իրանք նոյն ապարանջաններն են, որ դու տեսել էիր մի հայ վաշխառուի մօտ: Գրաւ էին դրում: Տէրը չըկարողանալով վոքը վճարել, թոյլ էր տուել որ ծախէ:

— Ո՞րքանով գնեցիր:

— Շատ արժան: Հինգ հարկը քուրջով:

Ուրախացած կնոյր խեց նրա ձեռքից թանգազին ընծաները և խիղջ հագաւ բազուկների վրայ:

— Ո՞րքան բարի ես դու, Սերգէյ Նագորնիկ, — ասում էր նա, հիացմամբ նայելով խոշոր աղամուկներին վրայ:

— Ի՞նչ համար ես ոչինչ չեմ իմացիլ, — պատասխանեց Սերգէյ Նագորնիկը: — Այդ ապարանջանները Վարանցովի ժամանակներում կրում էր մի վրացի իշխանուհի, երբ պալատում բալլ էր հրաւիրվում: Իսկ այժմ պէտք է կրես դու:

— Թանգազին Սերգէյ Նագորնի, աննման Սերգէյ Նագորնի, — կրկնում էր հիացած կնոյր:

Փոքրիկ սենեակում օդը լամպայի ջերմութիւնից սաստիկ բորբոքման մէջ էր: Բորբոքման մէջ էր և Սերգէյ Նագորնիկը: Նա վեր կացաւ, սերթուր հանեց, մի կողմ դրեց, ժիլէտի կօճակները արձակեց, շալիկ թեքը վեր քաշեց, և այնպէս մօտեցաւ սեղանին, հրաւիրելով, որ օրերդն ևս նստէ, մի բան ուտեն:

— Ինչու այդքան ուշացար, Սերգէյ Նագորնի, — հարցրեց օրերդը, մօտենալով սեղանին: — Ո՞րքան սպասեցի ես, սրբան տխրեցի ես, մի խօսքով, ժոքը էր մնում, որ բաց լինէի:

— ձյմալիս ես ասում, Սօֆի, — հարցրեց Սերգէյ Նագորնիկը մի առանձին ուրախութեամբ նայելով նրա երեսին: — Միթէ այդքան կարօտել էիր ինձ: Ոչ, սուտ ես ասում, Սօֆի: Նիթէ մի ժոքը ևս ուշանայի, երևի, կըգնայիլ, չէիլ սպասի ինձ:

— Ձէի գնայ, Սերգէյ Նագորնի, Կատուած է վրայ, չէի դրնայ: Կրտսեակի, մինչև լոյս կըսպասէի քեզ:

Սերգէյ Նագորնիկը մատով կամաց զարկեց նրա քթի ծայրին ասելով,

— Շատ լաւ աղջիկ ես, Սօֆի:

Ախորժակը բաց անելու համար՝ մինը միւսի ետեւից խմեց նա երկու քլամիս օղի, խի օրերդին առաջարկեց քաղցը և հօտաւէտ ըմպելիներ, որոնց մի քանի տեսակը դրած էր սեղանի վրայ: Զաշէլքները նոյնպէս բազմաթիւ էին: Սերգէյ Նագորնիկը ընտրում էր ամուշ պատառները և իր ձեռքով դնում էր նրա պնակի մէջ:

Սօֆիա Խլանովնան — այսպէս էին կոչում նրան, — արդէն իր հասակի երեսուն տարեկանին հասած, մի պառաւ օրերդ էր, տղաւ ուսու հայրը մեռաւ բարակացաւից, խի մայրը

աղքատութեան կրկնելը: Իւր կեանքի դեռ նոր ծաղկած ժամանակը նա մնաց բոլորովին որբ և անխնամ, երբ դեռ նոր էր աւարտել ուսումը մի օրնորդական դպրոցում: Անխորձ աղքտիւ չըզրաւէր լինել անհէ, որ քաղցած չըմնայ: Միակ եղբայրը նրան չէր օգնում, պատուում էր թղթախաղով: Հօր ծանօթները մէկը, մի հայ վաճառական, վեր առեց նրան իւր տանը, որպէս դաստիարակ իւր փոքրիկ որդեկները: Իբրև վաճառական (որովհետև փող և հաց էր տալիս), աշխատեց նա օգուտ քաղել և օրնորդի միամտութիւնը: Օրնորդը թողեց այդ տունը, բայց այն ժամանակ, երբ արդէն դժբախտացած էր: Երբեք հեռու նա ընկաւ ձեռքից ձեռք, մինչև հասաւ Սերգէյ Նգորէյ Արտ-Պարոնովին:

Սերկուն էլ ուսում էլին, երկուն էլ խմում էլին: Բացի կախեթու գինեց, գրած էլին և եւրոպական գինիներ: Բայց Սերգէյ Նգորէյը որքան խմում էր, փոխանակ ուրախանալու, այնքան աւելի տխրում էր: Նա չէր կարողանում մոռանալ իւր կնոջը և նրա գեղեցիկն արշաւանքը սպասաւորները հետ: Ուրքան մտածում էր, այնքան աւելի դժբախտանում էր լուծել իւր համար բոլորովին անբացատրելի գաղտնիքը: Անո՞ք մասին կատարած չունէր նա, բայց չէր էլ կարողանում փարատել իւր ստարակուսեքը, թէ ինչո՞ւ էր գեղեցիկ թախառում նա այն խուլ և դատարկ փողոցներում, ուր ցերեկով անգամ օրնաւոր մարդիկ ամառում են մուտք դրած:

Օրնորդը նկատեց Սերգէյ Նգորէյի թախառութիւնը, մտածեց զուարճացնել նրան: Բայց զուարճացնել կարելի էր նրան միայն գինով: Սրտի և զգացմունքների քաղցրութեան համար՝ բոլորովին բթացած էր նա:

— Ի՞նչպէս են կոչում այն մարդուն, — հարցրեց նա, — որ սեղանի վրայ կառավարում է:

— Դօլուբաշի:

— Դալբաշի, — կրկնեց օրնորդը չմոռանալու համար:

— Դօլուբաշի, — ուղղեց Սերգէյ Նգորէյը:

Օրնորդը դարձեալ կրկնեց նոյն արտասանութեամբ:

— Միևնոյն է՝ «դօլուբաշի», թէ «դալբաշի», — նկատեց Սերգէյ Նգորէյը ժպտալով: — Սերկուն էլ միևնոյն պաշտօնն են կատարում:

Օրնորդը չըհասկացաւ Սերգէյ Նգորէյի արտասանութիւնը:

— Բայց այն պաշտօնով, ասաց նա, — որ «կենացները» մեր օլթեակի սահմանից դուրս չըպիտի անցնեն:

— Ի՞նչպէս, — հարցրեց Սերգէյ Նգորէյը:

— Կամենում եմ ասել, որ այս օլթեակը մի գեղեցիկ աշխարհ է, — սկսեց և զուարճութեան աշխարհ: Ունի իւր բախտաւոր և անբախտ արարածները, ունի իւր երեւելի և անեւրեւելի զգոնները, որ թւատարած հովանաւորում են այցելուններին: Կրկնեք նրանց կենացը: Սա սխալ եմ առաջինը: Նայել դէպի այն պատկերը:

Սերգէյ Նգորէյը նայեց գէպի այն կողմը:

— Տեսնում ես, անտառ է: Ծառերը դեռ պատած են վաղորդեան մշուշով: Արևի առաջին ճառագայթները սկիւզրել են մի կողմը միայն: Միևնոյն կողմը դեռ ընկնում է անսահման մթութեան մէջ: Անտառի միջից աղմկելով վազում է լեռնային գետակը, արծաթափայլ ալիքները շողողալով ժպտում են երկնային ճառագայթների առջև: Մի խումբ գեղուհիներ լողանում են սառն ալիքների մէջ: Զուրը փրկւում է, ջուրը փոթորկւում է, նրանց ուրախ կաղերքը: Դրանք անտառային չաւերժահարսներ են, ծառերի և ծաղիկների ոգիներն են: Մի քանիսը, այնպէս կիսամերկ, գետից դուրս գալով, նրա տիկերը ծաղիկներ ու կանաչներ են փնջում իրանց գլուխը պատկերը համար: Մի քանիսը փունջներ ձգել են ջրի երեսին, ջուրը տանում է, և նրանք լողալով շտապում են, որ բռնեն: Մի քանիսը քարշ են ընկած գետի եզերքը հովանաւորող ծառերի ոտներից, պտուղներ են քաղում: Նայել, ինչպէս սքանչելի կերպով նկարում է այն մարմինը, որ ձեռքերը մեկնել

է դէպի վայրենի շրթերու ոտը: Նայել ուտերին, նայել սրունքներին: Իւրաքանչիւր անգամը, իւրաքանչիւր մասը մերկ մարմնի բովանդակում է իւր մէջ անսպառ երանութիւն: Աչքը դարձրու դէպի այն կողմը, ուր թուրքերի մթութեան միջից հագլու նշմարւում է մի գանգրահէր գլուխ: Նա ընկած է կողմի վրայ և ագահ աչքերով նայում է դէպի լողացող գեղուհիները: Աչքերը վառւում են և հեշտախառութիւնից բոբբոբում շրթերները ուռչում են: Նայել նրա երեսին, որքան ուրախութիւն կայ այդ մանուկ դէմքի վրայ: Դա մի սերականգիր պատանի է, անտառի որսորդ պատանիներից մէկը: Խմենք նրա կենացը:

— Խմենք, — կրկնեց Սերգէյ Նգորէյը և դատարկեց իւր բաժակը:

— Նայել դէպի միևն պատկերը, — շարունակեց օրնորդը: — Դրանից ես ասու այն օրնակը, այն պատկերը ձեռք, որին հանդիպեցար դու իմ քնած միջոցին: Դա, ո՞վ գիտէ, ո՞ր շահի, ո՞ր սուլթանի կանանցից պարզէ է: Բայց տեսնում ես որքան տխուր է, որքան թախառն է: Կարծես, բանդարիւրած լինի իւր անհուն հարստութեան մէջ: Կարծես, այն բոլոր գեղեցիկ պէճաւքները նրան խեղտելու համար լինին յօրնաւոր: Երբ, նա մի անբախտ դո՞ք է, մի թշուառ գերի է իւր ոսկով ու մեծաքսով պարգարած շքապատի մէջ: Տեսնում ես, մէկին սպասում է, ինչպէս ես սպասում էի քեզ: Դու եկար, ես ուրախացայ: Բայց ո՞վ թող կրտայ նրա սկզբ և քաղցր երազների առարկային՝ ուրք դնել կանանցի անմատչելի շէմքի վրայ: Խմենք այդ անբախտի կենացը:

— Խմենք, — կրկնեց Սերգէյ Նգորէյը և դատարկեց իւր բաժակը:

— Նայել դէպի այն պատկերը: Երեստոսի արեւակէզ անապատների միջով, իւր սպիտակ նոսր գլուխը նստած, անցնում է մի հերոս: Նրա ետևից գնում են նրա լէգէօնները: Հեռուից երևում են փարաւօնների հսկայ բուրգերը և մի քանի ֆէնիքսեան արմաւենիներ, որ իրանց երկար ու մերկ բուններով և փնջաձև կատարներով ցցում են անապատի դատարկութեան մէջ . . .

— Դա ում պատկերն է, — ընդհատեց Սերգէյ Նգորէյը:

— Նապոլէօն առաջինը: Բայց գիտե՞ս ո՞վ էր Նապոլէօնը:

— Մեր բանիկ զերեքսօրն է, — պատասխանեց Սերգէյ Նգորէյը:

Օրնորդը միտեց ծիծաղել:

— Այդ թողնենք, — ասաց օրնորդը: — Նապոլէօնը մի պատերազմասէր մարդ էր, ես չեմ սիրում խմել այդպիսի անձանց կենացը, որ միշտ արեւով են ողողում իրանց վառքը: Ահա նրա պատկերի մօտ քարշ է ընկած մի այլ պատկեր: Տիկերը պատրաստուել է դուրս գալու: Գեղեցիկ, սենեկային ծառան մի ձեռքով տալիս է նրան հովանին. խի միևն ձեռքի մատով շոշափում է իւր տիկնոջ սրունքն այտերը: Կուսամուտից դադարեցող կերպով նայում է աղջկիւր, ու ձեռքով համբոյրներ է ուղարկում իւր մօր տարփածուն: Նրան տեսնում է ծառան և ամենայն բաւականութեամբ ժպտում է: Խմենք այդ բախտաւորի կենացը:

— Սա չեմ խմի — ասաց Սերգէյ Նգորէյը հրաժարուելով:

— Ինչո՞ւ, — հարցրեց օրնորդը:

— Մի ծառայ, որ այնքան լրբութիւն ունի, որ սերտահարւում է իւր տիկնոջ վրայ, և, միևնոյն ժամանակ, սիրում է նրա աղջկան, — ես չեմ խմի մի այդպիսի անդգամի կենացը:

Սերգէյ Նգորէյը մտաբերեց իւր կնոջը և ծառային:

— Ինչո՞վ է մեղաւոր ծառան, — պատասխանեց օրնորդը, — երբ տիկնոջ ինքն է սովորեցնում նրան այդ լրբութիւնը: Վերջապէս, այս քաղաքում մի բոլորովին բացառիկ երեւոյթ է, որ օրնորդները իրանց առաջին սերտահարութիւնը սխալում են ծառաներից, իսկ տիկնոջները զուարճանում են իրանց ծառաներով, կարծելով թէ դրանք աւելի խորհրդաւոր կրկնեն, կամ

Նրանց ասածին ոչ ոք չէ հաւատար:

—Այդ դու սրտեղից գիտես:

—Գիտեմ: Շատ փաստեր գիտեմ: Կամենովս ես, մի ըստ միոյն կը պատմեմ, թէ ի՞նչ պաշտօն են կատարում այն առողջ լմերէն ծառաները, մանաւանդ հայ վաճառականներն աներում, ուր ես դժբախտութիւն եմ ունեցել մուսք գործել:

—Մի պատմիր, այդ մասին լսել անգամ չեմ կամենում, —ասաց Սերգէյ Նգորէյը, երեսը շուռ տալով:

Օրիորդը ուշադրութիւն չբերար:

—Նրանցից մէկն էլ ձեր տանը կայ, —նկատեց Նա:

—Դու կարծում ես, իմ կի՞նը, իմ աղջիկը . . . գոչեց Սերգէյ Նգորէյը, առանց խօքը աւարտելու:

—Ոչ միայն կարծում եմ, այլ համոզուած եմ . . .

Սերգէյ Նգորէյը ձեռքը տարաւ դէպի բորբոքող ճախարը և մի քանի րոպէ մնաց լուռութեան մէջ:

Ոչ ոք ոչնչալէս պարզ և այնպէս յանդուգն կերպով համարձակութիւն չունի տղամարդի երեսին դարկելու նրա ընտանեկան կեդրերը, որպէս սերունդին: Դրանով Նա, կարծես, կամենում է վրէժխնդրի լինել, կամենում է թեթեւացնել այն յանցանքը, որ գործում է և ինքը: Նա այդ դէպքում, տղամարդը ոչ ոքի առջև այնպէս վերաթափել չէ լինում պաշտպանելու իւր ընտանեկան պատիւը, որպէս սերունդու առջև, որովհետեւ ինքն ևս նոյն մեղքի մէջն է գտնվում, որով դատաւարտում են իւր կնոջը կամ աղջկան:

—Ինչո՞ւ ես վրդովվում, Սերգէյ Նգորէյ, —հարցրեց օրիորդը: —Կինը առանց սիրոյ չէ կարող ապրել. դա նրա կենսական ամենամեծ պիտոյքն է: Նրա իր ամուսնից բաժանուածութիւն չէ գտնում, աշխատում է մուրալ օտարներին:

—Ինչպէս դու, —ընդհատեց Սերգէյ Նգորէյը:

—Այո, ինչպէս ես —պատասխանեց օրիորդը դառնացած կերպով: —Բայց զանազանութիւնը նրանումն է, որ ես երբեք ամուսին չեմ ունեցել և այժմ չունիմ:

—Սիրականներ ունեցել ես:

—Ունեցել եմ: Բայց ինձ հետ չէ կարելի համեմատել ոչ քո կնոջը և ոչ նրա ամբողջ դասականագէտ: Նրանց դիրքը, նրանց կոչումը, զանազան խոչընդոտներ են յարուցանում նրանց առջև: Իսկ աշխարհային կարգերը դնում են նրանց անխուսափելի դժուարութիւնների մէջ: Իբրեւ բարձր շրջանի տանտիրէններ, ստիպուած են հաւատարմութիւն անել իրանց բարձր պահել: Կամենում եմ ասել՝ բարոյական երեւոյթ: Նա կամայականաբար ընկնում են ծառաների գերի:

—Ինչո՞ւ անպատճառ ծառաների գերի: Նեթ մի կին կամենում է անբարոյական լինել, կարող է առել լաւն ընտրել:

—Նրա համար, սիրելի Սերգէյ Նգորէյ, որ փոքր է շատէ ընտիր մարդկանց սէրը գրաւելու համար որոշ զարգացում, որոշ կրթութիւն է հարկաւոր, որից զուրկ են ձեր կանայքը: Բայց դրանից, ընտիր մարդկանց առջև ձեր դռները միշտ փակ են: Դուք եւրոպական, այլ խօսքով, լուսաւոր աշխարհի կենցաղավարութեան մէջ պահպանում էք մի տեսակ հարեմական դրութիւն, և ձեր կանայքը պահպանում էք ծառաների հսկողութեան ներքոյ, ինչպէս հին աշխարհը պահում էր ներքինների հսկողութեան ներքոյ: Բայց ներքինու և լմերէն ծառայի մէջ մեծ զանազանութիւն կայ: —Հիմա կըսմի՞ս այդ բախտաւոր ծառայի կենացը: —Նա ձեռքը կրկին մեկնեց դէպի վրձնաբանութեան առարկայ եղող պատկերը:

—Չեմ լսել, —պատասխանեց Սերգէյ Նգորէյը նախկին յամառութեամբ:

—Առա, այդ թողնենք, —ասաց օրիորդը զարմանալով, թէ ինչո՞ւ իւր առաջարկութիւնը այնպէս զայրացրեց Սերգէյ Նգորէյին: —Սխեք մնացեալները:

Նրանք խմելուն բոլոր մերկ և կիսամերկ կանանց կենացները, մինչև հասան մէկին, որ չափուն չէր, թէ ի՞նչ լնդաբութեամբ պանդուխտէրը դրել էր միւսներին կարգում:

—Տեսնում ես այդ պատկերը, Սերգէյ Նգորէյ, դա ընկած և վերստին կանգնած կնոջ պատկերն է: Մի ժամանակ նրա սիրտը լցուած էր եօթն դեւերով, իսկ այժմ հրեշտակները ամենայն քնքրութեամբ թեւապարում են նրան: Տխուր է նա, և որպէս մի անմխիթար սգաւոր, հերարձակ գլուխը խոնարհած, ողբում է ցաւալի մահը այն էակի, որ իւր աստուածային ձեռքը մեկնելով, դուրս քարչեց նրան ընկած դրութիւնից, և կանգնացրեց կնոջ ամենաբարձր արժանաւորութեան վրայ: Խմելք այդ սիրելի կնոջ կենացը, որի օրինակը պէտք է խրատական լինի մեզ՝ բոլոր ընկածներին:

—Ո՞վ էր Նա, —հարցրեց Սերգէյ Նգորէյը բոլորովին սառնութեամբ:

—Մարիամ Մագթաղենացին:

—Հա, Մարիամ մարթաղացին, —կրկնեց Սերգէյ Նգորէյը մի այնպիսի ձայնով, կարծես, իրանց լուսաւոր Մարիամի մասին լինէր խօսքը:

—Ոչ, Մարիամ մագթաղենացին, —ուղղեց օրիորդը Սերգէյ Նգորէյին սխալը:

Սերգէյ Նգորէյը արտասանեց դարձեալ նոյն ձևով:

—Լսիր, Սերգէյ Նգորէյ, մի ժամանակ, երբ ես դաստիարակ էի, վարժուէի էի, այն երանելի ժամանակներում, մի անգամ ինձ հրաւիրեցին, իբրեւ քննիչի օգնական, մի օրիորդական դպրոցում, որ գտնվում էր քաղաքի ամենաաղքատ թաղերից մէկում և պահպանվում էր բարեգործական օժանդակութիւններով: Այնտեղ իշխում էր մի վարժուէի, որի մասին պատմում էին, թէ զարմանալի ընդունակութիւն ունի աշակերտութիւնների համար միշտ նորանոր պատիժներ հնարելու: Մի անգամ մի փոքրիկ աղջկայ երեսին մեղր էր քսել տուել և, թեքերը կապելով, կանգնացրել էր դաստիարակ մէջ, այնքան, ժամանակ, մինչև ճանձերը հաւաքուելով, բոլորովին լիզել էին մեղրը խեղճ դատաւարտեալի երեսից: Դու երկու սխալ գործեցիր. նախ չեմացար թէ ով էր Նապօլէօն առաջինը, իսկ այժմ չես իմանում, թէ ով էր Մարիամ Մագթաղենացին: Առաջին սխալը կըներեմ քեզ, բայց, իբրեւ քրիստոնեայ, պէտք է գիտենաս, թէ ով էր Մարիամ Մագթաղենացին: —Դու ինձ այն ասու, դուրեւարին ունի՞ր լրաւունք ամեն տեսակ պատիժներ տալու:

—Ունի:

—Նա քեզ կըսած այն լնդար վարժուէու պատիժներից մէկը. այստեղ մեղր չըկայ, բայց մի ուրիշ բան կըքսեմ ես քո երեսին:

Սերգէյ Նգորէյը դուրս գալով մածուց: Սերգէյ Նգորէյը առանց մածուցի ոչ ճաշ կուտէր և ոչ ընթերցէր: Օրիորդը վեր առեց մածուցը և քսեց նրա երեսին: Սերգէյ Նգորէյին խիստ ախորժելի թուեցաւ օրիորդի կատակը:

—Այստեղ ճանձեր չըկան, —ասաց Նա, —հիմա ո՞վ պէտք է լիզել այդ մածուցը:

—Նա, —պատասխանեց օրիորդը:

Սերգէյ Նգորէյը ուրախացաւ:

Օրիորդը վեր առեց անձեռոցիկը և սրբեց նրա երեսը:

Նրկուսն էլ արդէն հարբած էին, երկուսն էլ գտնվում էին հոգու այն արամաղութեան մէջ, երբ խելքը այլ ևս չէ իշխում կրքերին: Նրանք խմել էին փոքրիկ սենեակի համարեա բոլոր առարկաների կենացը, սխեալ պատկերներին, մութաքաներին, մինչև . . .

Փոքրիկ սենեակում օդը այժմ առելի խեղդում էր: Լուսամուտներ չըկային: Պէտք էր միայն դուռը բաց անել, փոքր ինչ թարմ օդ ներս թողնելու: Բայց դուռը բաց թողնել ներանք չէին ցանկանում: Օրիորդի դէմքը թէ խմելուց և թէ սենեակի տաքութիւնից բոլորովին շառաւղուէի էր: Սերգէյ Նգորէյը այժմ մի առանձին կարօտութեամբ էր նայում նրա վրայ:

Պատի ժամացույցը դարկեց երկուսը: Ստորերկրեայ հիւրա-

Նոցը այդ պահուն գտնվում էր իւր խորքն, սանտարամետական խրախուժեան մէջ: Ամեն կողմից լսվում էր մի խուլ գողցւում, որ նման էր կատաղի արքայութեան: Ամենուրեք տիրում էր մի խորհրդաւոր իրարանցում, որ ծածկվում էր միմեկին խորհրդում: Մարդիկ ուրուականներն նման յայտնվում էին խաւար նրբանցքներում, և դարձեալ անյայտանում էին: Բոլոր օթեակները բռնված էին, և բոլորի դռները ներսից կողպուած էին: Նրանք կիսով չափ բացվում էին այն ժամանակ, երբ սպասաւորները գզուլութեամբ մօտենում էին և կամայ բազ-խում էին: Այդ միջոցին միայն վարագոյրի ետեւից յայտնվում էր մի ձեռք, և ներսից ընդունում էր սպասաւորի բերած նոր ըմպելիքը կամ ուտելիքը:

Սերգէյ Նգորնչը, կուշտ ուտելուց և կուշտ խմելուց յետոյ, մի առանձին բաւականութեամբ ձեռքը քսեց կօճակներից ար-ձակ փոքրին, կարծես, փորձելու համար՝ արդեօք այլ ևս տեղ մնացել էր լցնելու, և ապա հեռացաւ սեղանից, ձգուեցաւ թախտի վրայ: Օրիորդը Նոյնպէս հեռացաւ սեղանից, նստեց կողքին: Մի քանի րոպէ լուռ նայում էր նրա երեսին, և նրա թախտալի աչքերում կարգացվում էին հետեւեալ տխուր խորութները. «Մըտեղից նրանց . . . ես ուր, և այդ ամեն ըզ-գացմունքներից զուրկ ծերունի ուր... դու լինչ լիմ գողցն է՝...»

Օրիորդը խաւառ փչացած չէր: Նրա մէջ դեռ մնացել էին շատ մաքուր և շատ անարատ կայծեր, բայց թաղուած խոր-տակաւ սրտի մոխրի մէջ: Մի շունչ, մի հրաբորբոք շունչ բաւական էր կրկին վստելու նրանց: Նա դա կարող էր լինել անկեղծ սիրոյ բարերար շունչը, որին կարօտ էր նա: Բայց ամենքը խաբեցին, ամենքը դաւաճանեցին նրան: Ամեն ոք իւր սիրոյ խոստումներով մի ուժգին աքացի առեց նրան, մինչև գլորեցաւ տիգի մէջ, անբարոյականութեան անդունդը: Այժմ Նոյն անդունդի մէջն էր գտնվում, մի ստորերկրեայ կասկա-ծաւոր հիւրանոցի օթեակում, մի գզուելի վաճառականի կող-քին, որի բոլոր արժանաւորութիւնը բովանդակվում էր իւր ծանր քառիւմ: Վաճառական էր նա՝ այդ բառի լիակատար նշա-նակութեամբ: Նա ամեն ինչ սովոր էր գնել փողով, մինչև անգամ գեղեցիկ կնոջ սէրը:

Օրիորդը մտածեց կատակներ անել նրա հետ և, թեւքով յենուելով արձակ կուրծքի վրայ, սխեց իւր քնքոյշ մասներով խաղալ նրա գլխի կարճ խուզած, ալիքաւոր մազերի հետ:

—Շերտացմը, Սերգէյ Նգորնչ, ծերացաւ դու,—անդադար կրկնում էր նա, վայելալով իւր Կրետսի ճակատի ու գլուխը: —Նրբ պէտք է վերադառնայ քո մանկութիւնը:

—Մագերս թող չըստալեցնեն քեզ, Սօֆիա Նվանովնա,— պատասխանում էր Սերգէյ Նգորնչը:—Նա դեռ չեմ ծերացել, սիրտս բոլորովին թարմ է մնացել, իսկ հոգիս ի սերով քեզ համար, միայն քեզ համար, Սօֆիա Նվանովնա:

Օրիորդի դէմքի վրայ երևաց մի երկբայական ժպտ:

—Ճշմարիտ ես ասում, միայն լինձ համար,—հարցրեց նա, աւելի սինդ կերպով շոշափելով իւր պառաւ հերոսի բար-բոքուած երեսը, որ շատ խմելուց բոլորովին աղւսի գոյն էր ստացել:

—Թոյ որդիքս մեռնեն, թոյ Աստուած ինձ ատան պա-տիժ տայ, եթէ սոսա լինիմ խօսում:

Այս երգումների միջոցին Սերգէյ Նգորնչը ձեռքը մեկնեց և, օրիորդի գեղեցիկ գլուխը մօտենցնելով իւր շրթունքներին, համբուրեց, և մի ինչ-որ խօսք փախաց նրա ախանջին:

—Այդ չէ կարելի, Սերգէյ Նգորնչ,—ասաց օրիորդը, աշ-խատելով հեռանալ նրա մօտից:

—Ինչո՞ւ չէ կարելի,—թախանձում էր Սերգէյ Նգորնչը, —ալնդ կերպով բռնած ունելով նրա ձեռքից:

—Անամօթ մարդ . . .

Սերգէյ Նգորնչը՝ ամօթից, թէ խղճի մի այլ խայթից, մնաց ապշած, քարացած դուրսեան մէջ, իւր բախտի վրայ:

Օրիորդը շտապով հագնուեցաւ և, բաղուկներէն դուրս

հանելով այն գիշեր ընծայ ստացած թանգազին ապարան-ջանները, նետեց «բարի» և «սիրելի» մարդու երեսին, և ապա կողպուած դռները բաց անելով, դուրս փախաւ:



Թանգազին ապարանջանը նետեց բարի եւ աղնիւ մարդու երեսին:

Սերգէյ Նգորնչը դեռ գտնվում էր սաստիկ խռովութեան մէջ: Մոռանալով սերթուկը հագնել, միայն ծածկեց ցլինդը, և այնպէս կիսամերկ, ժլէտի կօճակներն արձակ, վազեց ա-նակնիստ փախստականի ետեւից: Բայց արդէն ուշ էր: Հեռուից, Նրեանեան հրապարակի վրայ, լսվում էր նրա սուր ձայնը՝ «Հայտն» . . .

Սերգէյ Նգորնչը չըսեց այդ ձայնը, և իւր արբած դուր-թեան մէջ՝ դեռ այնքան տիրապետում էր իրան, որ մտածեց, որպէս զի իրան չըտեսնեն, մի այլ ճանապարհով հետամուտ լինել փախստականին: Նա շտապեց անցնել հիւրանոցի այն կող-մով, որ կոչվում էր «Ետեւի մուտք»: Այդ կողմում էր խոհանոցը: Այդ կողմում թափուած էին թէ խոհանոցի լալը և թէ արբած բազմութեան ապականութիւնները: Բայց Սերգէյ Նգորնչը ոչինչ չէր գզում, ոչինչ չէր նկատում, միայն վազում էր: Այդ տեսակ տեղերը սովորաբար վատ լուսաւորուած են լինում: Իսկ այդ միջոցին, գիշերից բաւական անցած լինելով, միակ լապտերը բոլորովին մարած էր: Մի անկիւնում, պատի մօտ, դրած էին հասանքերի աւելները, որ կապել էին երկար ձողերի գլխին: Առաւօտեան նրանցով պէտք է մաքրէին տիրող ապականու-թիւնը: Մթութեան մէջ Սերգէյ Նգորնչի ոտքը դիպաւ աւել-ների խուրձին, և երեսի վրայ ցած գլորուեցաւ: Գլուխը սաս-տիկ զարկուեցաւ սալալատալին, իսկ ցլինդսը, գլխից թռչե-լով ընկաւ ապականութիւնների մէջ: Մի քանի րոպէ մնաց նա ուշափորոյս անշարժութեան մէջ: Յետոյ սխեց թաւալուել, ան-կարող լինելով կրկին վեր բարձրանալ: Նրկար տանջվում էր նա, երկար թաւալվում էր և, մի և նոյն ժամանակ, պա-տուաւոր վաճառականի երեսը լողում էր մի թանձր հեղուկի մէջ, որ լճացած էր սալալատալի վրայ: Դա ուրիշ ոչ ինչ չէր, եթէ ոչ, արբեցողներից մէկի փախուսքը, որ ներկուած էր կա-խեթու կարմիր գնով:

Նրա հառաչանքը արթնացրեց պատի մօտ քնած հաստ-սին, որ խարխալելով մօտեցաւ, և վեր բարձրացրեց ընկածին: Հասար ճանաչեց նրան:

—Այդ դու ես, աղա,—ասաց նա, և զարմացած կերպով սխեց նայել քարվանսարալի ամենանշանաւոր մարդու վրայ:

Սերգէյ

հետագայ օրհանգիստները և թէ՛ անէծքները. «Հայալ ծծիկ», «Կերած ծծիկ մասադ», «Ծիծը փխ է», «անիծել քո կերած ծիծը» և այլն: Տեսնում ենք վերջից հետո ասածները, որ մինչև անգամ հասարակ տղետ ժողովուրդը կարողացել է մօր ամենամեծ նշանակութիւնը տղըկայ վրայ ըմբռնել, տեսնելով անթիւ օրհանգիստ այդ աստղացանդու համար. դա տեղ է նրան հիմնել մի տեսակ փիլիսոփայական անհերքելի ճշմարտութիւններ ասածները, օրհանգիստների և անէծքների պէս: Նա քանի որ հասարակ ժողովրդի հայեացքը այդ է եղել կնոջ վրայ, նա միայն կամեցել է տեսնել կնոջ մէջ անբիւ վարք և բարոյականութիւն և գլխաւոր ուշադրութիւնը կնոջ այդ կողմի վրայ է եղել դարձած. նրա համար կնոջ մտաւոր կարողութիւնը նշանակութիւն չի ունեցել. բաւական է եղել նրա համար, եթէ նա աշխատասէր է, և պարկեշտ: Սրանք են եղել մեր հասարակ ժողովրդի գաղափարաբանութիւնը: Բնութիւն չի լինել ճշմարտութեան, եթէ մեր հայ կնոջ թէ՛ պարկեշտութիւնը, թէ՛ բարոյականութիւնը, թէ՛ հաւատարմութիւնը գէպի իր ամուսինը և թէ՛ աշխատասիրութիւնը՝ բացատրենք վերջից հանգամանքով՝ արհեստական ընտրութեան գործութեամբ: Այդ տեսակ ընտրութիւնները եղել են ոչ թէ պատկողները կամքով, այլ նրանց ծնողների և բարեկամների, և գուցէ այդ է պատճառը, որ ընտրութիւնը եղել է հաշու և խելացի կերպով. ի հարկէ՝ մենք երբէք մեզ չենք թող տալ գովաբանող լինել մի այնպիսի ընտրութեան, ուր այն անձինք, որոնք պիտի զմահ կապուած լինեն միմեանց հետ, լինին առանց մասնակցութեան:

Տեսնենք այժմ, թէ՛ ինչպէս է լինում աղջկայ ընտրելը քաղաքներում: Եթէ համեմատենք այդ ընտրութիւնը հասարակ ժողովրդի մէջ և մի և նոյնը քաղաքացիների մէջ, մենք պիտի այն կարծիքին գանք, որ գիւղացիք և առհասարակ տղետ ժողովուրդը այդ կողմանէ աւելի խելօք է նկատում, քան քաղաքացիք: Հասարակ ժողովուրդը ինչպէս վերև բացատրեցինք իր ընտրութիւնը հիմնում է այնպիսի պայմանների վրայ, որոնք կազմում են ընտանիքի բարեկեցութեան գլխաւոր հիմունքները: Եթէ քաղաքացիք և մեր հասկացող դասը հասարակ ժողովրդի պայմանների վրայ աւելացնեն մտաւոր և ֆիզիքական կողմը, այն ժամանակ մենք կունենանք ամենակատարեալ ընտրութիւն, որ կը տայ մեզ մեր պաշտելի խորհրդանշանը՝ Տեսնենք ինչ է խօսում Հայրենի ընտանիքի մասին:

«Ժողովուրդը եթէ կը շաղկապուի մէ՛ իւր առաջին քայլը ընտանեաց ճանապարհէն կտանու. եթէ կը լուսաւորել, իւր լոյսը ընտանեական ճրագէն է. եթէ կը գործանայ, իւր ոյժն ու բազուկն ընտանիքն է. եթէ կը հարստանայ, իր գանձարանը և գանձագէտն ընտանիքն է: Եթէ դաւաճի գետերն կը վազեն իւր հրապարակը, աղբիւրը դաւաճի ընտանիքն է. . . . Եթէ բարեճնունը գլուխի տեսքով օր ըստ օրէ բերաբարտի կ'աճէ, իւր նախածնող խնամատար ընտանիքն



Ա ի Ր Ե Ղ Ի Ա Ն Ր

է. եթէ իւր գաւառները բարեկեցութեամբ ապրող արտադրող կողմէ, իւր բարեկեցութեան առաջին համարարանը ընտանիքն է. . . . Եթէ այս աշխարհիս մէջ երջանիկ ապրել կուզէ, թող հաւատայ, որ երջանկութեան կեանք բաշխող աղբիւրն ընտանիքն է. եթէ երկրէս չեստոյ երկինք ևս ժառանգել կուզէ՝ արհիւրով իւր հայրենի կրօն, հաւատ և եկեղեցի, այն այդ սուրբ աւանդները անհրժեշտ, անկորուստ պահելու խորանն ընտանիքն է»:

Կարծում ենք, որ սրանց ճիշտ բացատրութիւն չի կարող լինել ընտանիքի մասին: Բայց կան արդեօք շատեր մեր հասկացող անձինքները, որոնք կարողանային ըմբռնել Հայրենի վերջի հալ խօսքերն նշանակութիւնը և այնպէս կարգադրել այն պայմանները, որոնք միայն կարող են տալ մի աղջկան ընտանիք: Կատկածել է, և ահա ինչու: Ներկայ ժամանակում ամուսնանալը դառել է մի տեսակ առևտուր քաղաքներում և նա մանուկանդ. Թիֆլիսում, թէ՛ հարցաւ և թէ՛ տղքաւ ամուսնութեան առաջի սրջմանը աղջկայ հարստութեան մէջ են տեսնում, միևս արժանաւորութիւնները կամ երկրորդական են համարում, կամ բոլորովին ի նկատի չեն առնում: Այդ եղելութիւնը արագացնել անգամ աւելորդ է, որովհետև դա մի բնութեամբ և ամենին չափն է երեւոյթ է դառել գլխաւորապէս

Թիֆլիս քաղաքում: Ուր պիտի տանէ մի աղջկան վնասակար և անբարոյական ուղղութիւնը ամուսնութեան հարցում:—Նա իսկ ժամանակ հետևանքի: Ամուսնութիւնը կը դառնայ մի տեսակ արտոնութիւն օժիտ ունեցողների համար. ֆիզիքական, մտաւոր և բարոյական արժանիքը պիտի անուշադիր մնան. փողով և յարգանք պատկող գողգերի մէջ աւելորդ պիտի համարեն. ներթափան կախումն մարդուն իր կնոջից, մանաւանդ եթէ վրտապարձ սէր և յարգանք չըլինի, պատճառ պիտի լինի երկպառակութեանց և միմեանցից հեռանալուն, հարցաւս արտադրող թէ՛ ֆիզիքական և թէ՛ հոգեկան կողմանէ՝ պատկածները պիտի տան նոյն արտադրութեամբ սերունդ:

Օժիտի վնասակարութեան մասին վերջերում մինչև անգամ Պօլսոյ արտադրաբարանը հրահանգներ և խորհուրդներ է հրատարակած, բայց այդ բոլորը պիտի մնան անիրադրանք, քանի որ մարդիկ չեն ըմբռնել, թէ ինչու են կայանում ամուսնութեան գլխաւոր պայմանները: Եթէ վարմանալը իրադրութիւն չըլլալի համարենք այն հանգամանքը, որ մարդիկ աւելի խելացի են վարում կենդանիների, բոյսերի սերնդի վերաբերութեամբ, քան իրանց, թէ՛ գիւղականաց մէջ և թէ՛ մանաւանդ հասկացող անասնապահների և գիւղատնտեսների մօտ՝ թէ՛ ձիաների, թէ՛ միևս անասուն:

Տները և թէ բոյսերը համար անհրաժեշտ է համարուում զգոյշ և լուս ընտրութիւնը զոյգերէ:

Նշանակում է մարդիկ կենդանիները և բոյսերը ազնւացնելու համար կազմել են այն ճիշտ համոզմունքը, որ ծնողները թէ պակասութիւնները և թէ ներքին և արտաքին արժանաւորութիւնները ժառանգաբար անցնում են սերունդին. բայց միթէ մի և նոյն կենդանաբանական և բուսաբանական օրէնքը աշխատէ է ներգործում մարդկանց վերաբերմամբ: Ոչ, օրէնքը մի և նոյն է բնութեան մէջ եւ ուղ որ զետէ օգտուել այն օրէնքին համեմատ նա և կը քաղէ ցանկալի պատու: Իսկ ուղ կը գործէ ընդդէմ բնութեան անսխալարենքին օրէնքին, նա չարաչար կը առնէ թէ ինքը և թէ նրա անմեղ սերունդը և թէ հասարակութիւնը: Ապա ուրեմն մի այդպիսի անձնաւորութիւն, որի գործողութիւնը ընդդէմ է բնութեան օրէնքին, պիտի յանցաւոր համարուի, առաջ թէ հասարակութեան և թէ միջեւ անհամ մարդկութեան անկատար սերունդ: Եթէ գործին նախնիք այդ ընդհանուր տեսակետից պիտի նշանակուի է՝ ամուսնուութեան հարցը հասարակական կարեւոր հարց համարուի, պիտի լինին արգելքներ այդպիսի ամուսնութեանց, ուր կան թէ փրկիական և թէ հոգեկան պակասութիւններ թէ զոյգերը և թէ նախնեաց մէջ՝ որոնք կարող են անցնել սերունդներին, պիտի լինին արգելք մանուսնու այդպիսի հիւանդութիւն ունեցողներին, որ կարող է փոխել թէ մէկը միւրը և թէ ապագայ սերունդին, օրինակ՝ սիֆիլիս, բարակացում: Մենք այստեղ պիտի հարցնենք համարում բերել այն հիւանդութիւնները և պակասութիւնները, որոնք միանգամայն արգելք պէտք է լինին ամուսնութեան, որովհետեւ ցայտօմ դա չէ ներկայ յօգւածիս նպատակը. մենք կ'ամենում ենք հարցին նախ դեռ ընդհանուր տեսակետից՝ համարելով ամուսնութեան հարցը մարդու կենսական բարեկեցութեան ամենաէական պայմաններէն զլրատու և մենք միանգամայն վարձատրուած կը համարենք մեզ, եթէ մեր ներկայ յօգւածով մենք կարողանանք աւելի հմուտ գրողները ուղղութիւնը վարձենել այդ կենսական հարցի վրայ մանաւանդ ներկայ ժամանակումս, երբ ամուսնութիւնը ընդունել է անկասկած և վնասակար ուղղութիւններ: Այս հարցում թող գործեն թէ մեր լրագրութիւնը, թէ գիտականք և մանաւանդ բժիշկները և թէ մեր հոգեւորականութիւնը իր քաղաքներով, որպէս զի կարելի լինի օր առաջ ամուսնութեանը տալ այն ընթացքը, որ վախ է նշան: Եթէ մեզ համար թանգ է թէ մեր ընտանեաց, թէ նոր սերունդ և թէ հասարակութեան բարեկեցութիւնը, մենք պէտք է աշխատենք կարողութեան չափ ամուսնութիւնը հասցնել իր կատարելատիւին, որի ամենահեշտ նկատարարը հետաքրքրողը կարող է տեսնել Հայրենի «Լրատիւ ընտանեւ» գրքի մէջ:

ԲԺ. Բ. Աղաւաղեան.

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՆՃՅՆԻՄԱՆՆԵՐԻՑ

Հ. Բ. Աղաւաղեան

Իմ աշխարհի բարիքներից զանազան խնդր աշխարհ մեծ պահանջներ չեմ անում. իմ տենչանքը փոքր բան է, անընդուն— Ոչ արժանի է և ոչ ոսկի պարսպոցում... Ես իմ Տերից փառք ու պատիւ չեմ ուզում— խնդր աշխարհ ընչին պէտք են գոփնիներ... Գիտե՞լա՞ր աղջկայ սէրը յայցել չեմ ձգտում; Մեղը չէ՞ գեղարար տղիկը գէժը քի պայքայէր: Իմ ուզածը Գեղնից, Տէր իմ Բարերար, Չեն ընդունում այս պարգևը անհամար... Իմ ուզածը մի ընկեր է Գեղանից, Որ սեւ օրում լինէր ինձի կարեկից.— Որ, գրկելով անկողնօրէն փմանց, Սուրբ համարյով համարուէինք մենք սրտանց Երգում տայինք լինել ցրման անբաժան, Զոյնի կեանքը կողքոք համար անպաշտպան... Զ. Բաղդուխտ.

Ժամանակագրութիւն

Քաղաքիս յուզող խնդիրները վճռած կարելի է համարել: Իրաւասունների ընտրութիւնը վերջացաւ վարացա՞յ կամի համեմատ Բաղաքիս օտար. եկող տարրը եւ ընդ Թիֆլիսցիների մտածողներից շատերը հրաժարեցան քաղաքից. Բաղաքագլուխը, եւ քաղաքի շահերի առկեղծ բարեկամների կողմից մի պատգամաւորութիւն դիմել էին եկող թիֆլիսցիներից մի քանիսին, որ չը հրաժարին քաղաքից. սակայն նրանք իսպառ հրաժարեցան.

Նորընտք իրաւասուններից 38-ը հայ են, 22-ը վրացի, 11-ը ռուս և 1-ը գերմանացի.

Վերջացաւ և Թիֆլիսի ժողովարանի ձեռնարկի ընկալարանի խնդիրը. Տան տէրը Իշխան Մուխրանսկին, որ տարիների ընթացքում ընկալարանի առաջ վարձ էր ստանում (տարեկան 9000 ռ.) այս տարի լրանալով ժողովարանի ընկալարանի պայմանագրով, ոչ միայն չէր կամենում նորոգել և կարկառուն ժողովարանի անվայելուչ սենեակները, այլ եւ դժբախտաբար առաջարկել էր ընկալարանի վարձը 1000 ռուբլիով աւելացնել. Անդամների ընդ. ժողովը մեծամասնութեամբ վճռեց փոխել այդ ընկալարանը և վարձել Իզմիրեանցի [նախկին Արշակունի] տունը. Իշխան Մուխրանսկին տեսնելով որ իր հետ կատակ չեն անում և իր տան այդ ընկալարանը երբեք այդքան եկամուտ չի կարող բերել, արան ներքին միջնորդելով, ոչ միայն պակասացրեց և տան հին վարձից 1000 ռ. այլ եւ պարտաւորեց 38000 ռ. նորոգելու և կարկառունի համար վճարել: Ժողովարանի նոր պայմանը շնորհատուրեց մեր Հայրենեաց Բարեգործական Ընդ. պարահանդէսով, որ կայացաւ ամսոյս 9-ին. Պարահանդէսը թէ և սկզբում մի բռն տխուր էր, հիւրերի սակաւութեան պատճառով, բայց հետագիտէ աւելանալով երեկոյցը անցաւ բաւականին աշխոյժ, պարերը շարունակեցին մինչև առաւօտեան ժամը 3-ը. Բացակայ էին մեր համեստափայլ օրհորդներից մանաւանդ Ընդ. անդամներից շատերը եւ վարժուհիները. Այս պարահանդէսում աչքի էր ընկնում, Թիֆլիսում առաջին անգամ, կանանց մեծամասնութիւն համեմատաբար օրհորդների հետ: Ռ'ըր են մեր փափկատուն օրհորդները, ի՞նչով են դրանք զբաղւած, ի՞նչով են դրանք հետաքրքրւում, ի՞նչու են դրանք այդպէս շուտ հիասթափւել կեանքից, որ ամեն տեղ փայլում են (փոքր բացառութեամբ) իրանց բացակայութեամբ. դրանց այլ եւս ոչ թատրոնն է զբաղեցնում, ոչ սպորտ և ոչ մի լուրջ զբաղմունք. Երեկոյցի կատարողներին տ. Հեղինէ Աթմազիւն էր, որ այդ երեկոյցը աւելի քաղաքային պիտի լինի, որովհետեւ թէ կանանց տոմսակները արժան են նշանակւած 1 ռ. և թէ պարողների համար պարտաւորացուցիչ է Փոստ. ուրեմն և ոչ պարողները կարող կըլինին ազատ, ոչ միայն միւսրագոյն բաժնորդով,

այլ նոյն իսկ կանաչ բաժնորդ էլ պարահանդէս գալ. Ի դէպ, օրւայ, խնդիրներից մէկն էլ մեր մի յայտնի գործիչ միւսրագոյն բաժնորդ է:

Օրերս քոռ ու փոշման կրկնադառնաւ Բերլինից մեր այն բժիշկները, որոնք թէ քաղաքիս եւ թէ իրանց հաշուով գնացել էին Կոսիի նոր գտած դարմանից բերելու. Բանից դուրս է գալիս, որ մեր բժիշկները մինչև անգամ չեն էլ կարողացել մի անգամ գէթ տեսնելու Կոսիի հետ:

Թ Ղ Թ ա կ ց ու թ իւ ն

26 Նոյ. 90. Պէտլիքաբէրէ, (Կ. Պոլիս) Իմ վիճակը շատ դառն է և ցաւալի. պարզ ասած երկու մասնալէտ բժշկաց յայտնութեամբ, երեսում է, որ ունիմ՝ phtisie de la cyme, այսինքն՝ горловая чахотка. որից բրժշկելու համար ծանապարհորդութիւն եւ դժբ. Կոսիի գիտի դարմանն է մնում. Այս բոլորը կրկին դրամով, եւ այդ ինձանում՝ բոլորովին չի կայ, չընայելով որ կեանքս վտանգի մէջ է...

Մնում սիրալիք եւ այն...

Պ. Հ. Աղաւաղեան

Գ ե ղ ա ր ի ս ա

ԹԱՏՐՈՆ

Ամսոյս 19-ին օպերային թատրոնում թատերասէներին մի այլ խումբ ներկայացրեց պ. Մուրացանի Բոն գաւ պատմական պիէսը. Բուզանը մեր բոլոր պատմական պիէսներից գեղեցիկն է. Նրա մէջ չը կան երկար մոտաւորներ և լիբրետոն հետաքրքիր է ու սրտառու. մի կողմ թողնելով հոգեբանական շատ սրկաններ և համեմատելով մեր մինչև այժմ հրապարակի վրայ երեւացած պատմական պիէսների հետ Բուզանը մի մեծ քաղաքութիւն է. Բեմական յարմարութիւններ ունի, տեսարանները գեղեցիկ են և ամենաուժեղ ջոկերի հայն է և առանց յուզմունքի անկարող է մինչև վերջը սառն կերպով նայել Բուզանին: Հայրենիքի ազատութիւնը եւ քաղաքութիւնը ձեռք բերելու համար Բուզանը թողնում է իր սիրեցեալ փեսայու իշխանին եւ դիմադրելով ծողոններին, ազգայնականներին, զոհում է իրան թափաքաց իշխանին, ակամայ ընդունելով ներքին կին լինել:

Մենք անշուշտ առիթ կունենանք մեր ընթերցողներին մի ուրիշ անգամ պատմել այդ պիէսի բովանդակութիւնը. բաւականա՞նում ենք առ այժմ ասելու, որ դա մեր գաւառական քաղաքներում էլ մեծ յաջողութիւն կունենայ եւ մաշւած Շուշանի, Վարդանանց պատերազմի եւ այն պիէսների փոխարէն ցանկալի էր, որ այդ պիէսը դրէր: Տիկիները լուս կաղաքին, մանաւանդ Բուզանի դերը շատ լուս կատարեց Տիկ. Շահ-Մուխրանը, Մանաւանդ էր եւ պ. Օրդուբադեանը, որ շատ յաջող կատարեց իր դերը: Պ. Օրդուբադեանը դիւատրոնութիւն ունի մի շարք հայերէն լեզուով ներկայացումներ տալ տեղական նախկին խմբի և թատերասէներին մասնակցութեամբ: Թատրոնը համարեա թէ լինէր էր, ի բաց ամենով առաջին կարգից, բաւական եւ օժտակներից մի քանիսը. Բացակայ էր մեր beau monde-ը եւ ներկայ միայն ամառը...

Երէկ երեկոյան Ֆորկատու թատրոնում էլ թատերասէներին մի երրորդ խումբ ներկայացրեց Փայրոս թղթի պիէսը. Այդ մասին միւս անգամ.

Օպերային եւ օպերետի խմբի արտիստների ընկերները սկսել են. Տ. Փաշաւ Վանդերիքի ընկերից կատարելով մի մեծ տոնախմբութիւն էր. Տիկին Ֆաշաւ շատ թանկագին ընծաներ ստացաւ, իսկ Բուքիբաւտն հազիւ մի 100 ռ. ընծաներ.

Ուրբաթ օրն էլ ամսոյս 21-ին վերջացաւ Լիւբիմովի խմբի ներկայացումները եւ պ. Կրայիւնիցիլու Մարութական խումբը Բաթումից Բազու անցնելու կամայ պայտել եւ կրկին մի տասը ներկայացում էլ կը տալ: Արժէ տեսնել պ. Կրայիւնիցիլու խումբը.



Պատ. 1. Երիտասարդ օրիորդի կօփտա եւ շապիկ:



Պատ. 2. Կաւաստիական շապիկ:

Տ Ս Ր Ա Չ

Պատ. 5. Անձեռոց. Այս անձեռոցի համար վերցնում են աղանգորժած քառանկիւնի կրտորից միւր, որ գործ է ածուում զանազան դէպքերում, օրինակ փոխառոր մաշի սեղանի վրայ ափսոցի մեջտեղը զարդարելու համար եւ այլն. Այդ կտորի վրայ չորս կողմից շարժ կարող են պիւր, մետաքսե աստաղով. Բառանկիւնի կտորի համար պէտք է առնել մի կտոր կոշտ կանաւ ուկեզօծ, մօտաւորապէս 26 սանտիմետր մեծութեամբ. Այդ կտորի վրայ մի անդ կտրուածք են բանում եւ այդ կտրուածքի վրայ անմիջապէս աղանգորժում են մի պարզ թափանցիկ շերտ. Որպէս զի այդ շերտը գոյանայ, պէտք է երկայնքից հասնել 8 թնչ եւ արանց մոցանչ կողքի բացածները, չորս-չորս, խաչանի իրար վրայից անցկացնելով. մեջ տեղը պէտք է գործել մութ շականակազոյն մետաքսով. Անպիւրանքորու պէտք է ջննել սարդի տառայաններ անցն մետաքսից. Փօնի վրայ ցոյց է տաւած պատկեր 2.



Պատ. 3. Մանկական զգեստ:

Պատ. 3. Փոքրիկ աղջկայ ըզգեստ եւ փոքրիկ տղայի համար անաստիական վերնագգեստ. Թե ստաշինը եւ թե երկրորդը շարմար գգեստներ են երեխայոց հաւ յս կարած . առ . առ . մի մահուոյից. Աղջիկների համար առհասարակ կարող են սպիտակ կտորից, իսկ տղայի համար մութ գոյնի կրտորից. Ժամեակը անհրաժեշտ չէ:

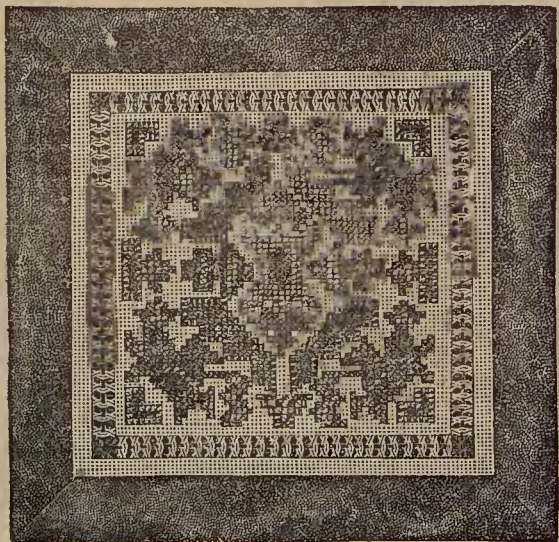
Պատ. 4. Կապտագոյն բորի գգեստ—աջ կողմիւր. Այս գգեստի անըքեւի շրջագգեստը կարող է առագագոյն արարագոյից 200 սանտ. լայնութիւնով եւ տակից քաշուում է կիսէս 45 սանտ. երկարութիւնով. Զգեստի կօփտան շատ պարզ է անըքեւի կողմից արածայր վերջանում է շրջագգեստի վրայ. Կօճկը առնում է կրծքի մախ կողմի վրայ.

Պատ. 1. Երիտասարդ օրիորդի շապիկ եւ կօփտա—աղջեւի կողմից, Կօփտային բառական է երկուս արշին կաշմիր եւ երկուս արշին սիւրս.

Պատ. 2. Կաւաստիական շապիկ երիտասարդ օրիորդի համար.



դաս. 4. Կարճագոյն բլղէ պոկտ:



դաս. 5. Մանկոց:



դաս. 6. Հասակաւոր կնոջ լիֆ:



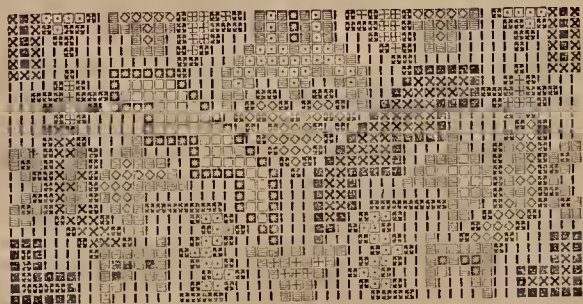
դաս. 7. Կօփարայի ձեռով լիֆ:



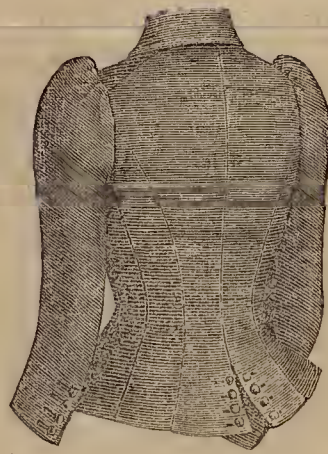
Պատ. 8. Բրդե կտորներից զգեստներ:



9. Պատկեր 4-ի մէջքը:



Պատ. 10. Անձեռոցի մասը:



11. Պատ. 6-ի մէջքը:

Սուրհանդակ

Թեֆլիզ. Ն. Ա. Ի գուր էք բամբասում: Նթէ կանայքդ կարող էք պարահանդէս գնալ, այցելութիւններ անել սե գերկայով, ինչո՞ւ տղամարդիկ անկարող պիտի լինին պարահանդէսներ գնալ գունաւոր բաճկոնով: Ձե՞ թէ աչ-ժըմ սե սերտուկի հետ հաղնում են գունաւոր և ոչ թէ սե բաճկոն:

Գանձակ օր. Ա. Մ. Կանանց օրացոյցը Ձեզ կուղարկւի, այո՛, նրա մէջ հետաքրքիր տեղեկութիւններ շատ կան: Տաւած է և կանանց բնիկ կանոնադրութիւնները ու կենցաղագր-տութեան վերաբերեալ շատ կանոններ:

Բագու Տիկ. Յ. Գ. Կանանց գլխարկների երկու տեսակն էլ, թէ շատ ցածրը և թէ շատ բարձրը մտադում են, ծածկում են գլխաւորապէս մահուկից և թաղիքից, զարդարած գըլ-խաւորապէս մախմուրից շինւած, միակ ծաղիկ-ներով և ժապաւէններով:

Նոր-Նախիջևան Ա. Ն. Ի՞նչ կարող է աւելի երաշխաւորել, եթէ ոչ մարդուս անցեալը և ներկայն, որ մեծ գրաւարկն է սարգալին:

Սղմախ Փ. Վ. Հաւա-տացէք, որ կարգապա-հութիւնը ամենամեծ խնայողութիւնն է:

Սելքսանգրօսուլ. Տի-կիներին և օրիորդներին. Շատ շնորհակալ ենք, խոստանում ենք,

որ Տարադը մաշ-րաքաղաքում հը-րատարակող պատկերագարդ թերթերին հա-ւասար գեղեցիկ դրձեր և շատ քիչ կըմնան մեր բա-ժանորդները:

Աստուխան օր. Հ. Այո՛, մտերմութիւնը նւագում է, երբ մէկը շատ երջանիկ է, իսկ միւսը տարա-բախտ:

Թմյւ-Քրատ. Տիգրան Մազաչեան

ՀՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՐԶՈՎ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ւ

Մ Ք Ա Է Ա Յ Ա Պ Է Ա

Մ Ի Ի Ս Ը Ա Յ Ն Պ Է Ս

Թիֆլիսի վաճառականների կեանքից

ԳԻՆՆ Է 1 ԲՈՒՐԼԻ

Գիմել հեղինակի այրիին հետեւեալ հասցեով:

Тифлисъ, Садовая ул. домъ 29. Меликѣ № 29

Аннѣ Меликѣ - Акопянѣ - Раффи.

Հոյս եւ տեսել օրացոյցներ

1. Ծոցի	—	—	5 Կ.
2. Նոյնը ընտիր թղթի վրայ	—	—	20 Կ.
3. Գրականի պատկերազարդ	—	—	15 Կ.
4. Նոյնը ընտիր թղթի վրայ	—	—	50 Կ.
5. Մեծագիր պատկերազարդ սեղանի, կիսատար, շատ կարեւոր տեղեկութիւններով	—	—	30 Կ.
6. Նոյնը ընտիր թղթի վրայ	—	1 ր.	—
7. Կանանց համար յատկապէս, կարեւոր յաւելածներով: Կանոնադրութիւններով	—	—	40 Կ.
8. Նոյնը ընտիր թղթի վրայ	—	1 ր.	—
9. Պատի—հատաւածական	—	—	50 Կ.
10. Պատի—տախտակ օրացոյց	—	—	—

Աղբիւրի եւ Տարազի բաժանորդները ծանապարհածախս չեն վճարում:

„ТИФЛИССКІЙ ЛИСТОКЪ“.

ПОДПИСКА НА 1891 ГОДЪ

Въ 1891 году газета „Тифлисскай Листокъ“ будетъ выходить по прежнему ежедневно, исключая дней послѣпраздничныхъ. Редакція главнымъ образомъ посвятитъ свои силы интересамъ Закавказскаго края и, желая дать больше матеріала для чтенія, будетъ выпускать въ недѣлю два раза газету въ шесть страницъ.

(Въ программу входятъ всѣ обычные отдѣлы ежедневныхъ изданій).

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой на годъ	4 р. —	Съ пересылкой; на годъ	5 р. —
„ „ на полгода	2 „ 50 к.	„ „ „ полгода	3 „ —
„ „ „ 3 мѣс. . . 1 „ 25 „		„ „ „ 3 мѣс. . . 2 „ —	
„ „ „ 1 мѣс. . . — 75 „		„ „ „ 1 мѣс. . . 1 „ —	

Подписка исключительно принимается въ г. Тифлисъ, Барятинская ул., д. Ротинава.

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1891 ԹԻՎԱՆՆԻՆ

„Մ Շ Ա Կ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆ ՀՐԱԳԻՐԸ

Կըհրատարակել Թիֆլիզում, նոյն գրքով և նոյն պրոգրամայով, Մենք կըստանանք սեփական հեռագրերը:

„ՄՇԱԿԻ“ տարեկան գինը 10 ռուբլի է, ինչը ամսականը 6 ր.: Գրեւել „ՄՇԱԿԻՆ“ կարելի է ինքնագրաւ (Բարոնս-կայա և Բագարնայա ժողովների անկիւնում, Թամար-Լի տանը):

Կայեցութեան ուրիշ քաղաքներէն „ՄՇԱԿԻՆ“ գրեւել համար պէտք է գրեւել հետեւեալ հասցեով. Тифлисъ, Редакція газеты „МШАКЪ“:

Յայտարարութիւններ ընդունում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով, բառին վճարում է 2 կոպէկ:

Խմբ. հրատ. Գ. ԱՐԺՐՈՒՆԻ

III ՏԱՐԻ „Մ Ո Ւ Ր Ճ“ III ՏԱՐԻ

ԶԱՂԱԶԱԿԱՆ-ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ-ԱՄՍԱԳՐԻ

1 8 9 1

ԹԻՎԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՇԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է

„ՄՈՒՐՃ“ ամսագիրը հրատարակում է 1891 թվականին նոյն ծրագրով որպէս և նախկին տարիներում:

„ՄՈՒՐՃ“-ը հրատարակում է ամեն ամիս 8—11 թերթ մեծութեամբ:

„ՄՈՒՐՃ“-ի նոր բաժանորդները ձրի կըստանան տիկին Մ. Մ ա ղ լ-սեանի „Հեղինէ“ լիպի 1890 թվականի „Մուրճ“ում տրուած բոլոր գլուխները, այն է՝ առաջին հատորը, բաղկացած աւելի քան 200 էրեսից:

„ՄՈՒՐՃ“-ի նոր բաժանորդները արտօնութիւն կունենան ստանալու:

„ՄՈՒՐՃ“ ամսագրի 1889 և 1890 թվականների բոլոր 24 համարները տասնուչորս ռուբլով, մինչդեռ ոչ բաժանորդները կարող են նոյնը ձեռք բերել 24 ռուբլովով:

„ՄՈՒՐՃ“-ի բաժանորդը պէտք է տարեկան 10 ռուբլի: Թոյլ է տրուած վճարել մաս-մաս, ստորագրելիս առնւազն 5 ռուբլի և առաջին կիսամեակում ամբողջը վճարելու պայմանով: Աւուցիչները և ուսանողները վճարում են տարեկան 8 ռուբլի, ստորագրելիս առնւազն 3 ռուբլի վճարելու պայմանով: Խմբագրութեան գլխում են:

Тифлисъ. Редакція Журнала „МУРЧЪ“ և կամ

Tiflis (Causace) Redatcion de la Revue „Murtsh“.

Խմբ. հրատ. Ա. ԱՐԱՍԽԱՆՆԱՆ:

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА

На ежедневную литературно-политич. газету

„КАВКАЗЪ“.

Въ 1891 г. газета „Кавказъ“ 6 деть выходить подъ прежнею редакціею и по прежней программѣ, ежедневно, не исключая и понедѣльниковъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

СЪ ПЕРЕСЫЛКОЮ

Съ дост. въ Тифлисъ.	По Имперіи.	По почтовому союзу
На годъ 11 р. 50 к.	На годъ 13 р. — к.	На годъ 18 р. 40 к.
„ 1 ² года 6 „ — „	„ 1 ² года 7 „ — „	„ 1 ² года 10 „ —
„ 3 мѣс. 3 „ 50 „	„ 3 мѣс. 4 „ — „	„ 3 мѣс. 6 „ —
„ 1 мѣс. 1 „ 50 „	„ 1 мѣс. 1 „ 75 „	„ 1 мѣс. 2 „ —

Подписка принимается исключительно въ конторѣ редакціи: Тифлисъ, до 1-го Декабря—уголь Барятинской и Головинскаго, домъ Ротинава, а съ 1-го декабря—въ новомъ помѣщеніи, Пушкинская уица, домъ А. Бабанасова.

Для иногородныхъ адресовать: Тифлисъ, въ редакцію газеты „Кавказъ“.

ОТЪ КОНТОРЫ.

Объявленія изъ Москвы, С.-Петербурга, Царства Польскаго. Остзейскаго края и изъ-за границы принимаются исключительно въ Центральной конторѣ объявленій. бывшей Д. Метцль, въ Москвѣ, Мясницкая, домъ Спиридоновъ.

продолжается подписка на 1891 годъ
на общественно-политическую и литературную газету
съ обширнымъ „НЕФТЯНЫМЪ ОТДѢЛОМЪ“

„КАСПІЙ“

(изданія годъ одиннадцатый)

Значительно увеличивая съ 1 января 1891 года форматъ газеты (до размѣровъ газеты „Кавказъ“), редакция нашла возможнымъ оставить прежнюю подписную цѣну, такъ что въ 1891 году газета „Каспій“ будетъ стоить:

Р. К.	Р. К.
Съ доставкой: въ годъ 7 —	Съ пересылкой: въ годъ 8 50
„ „ на полгода 4 —	„ „ на полгода 5 —
„ „ на 3 мѣс. 2 50	„ „ на 3 мѣс. 3 —
„ „ на 1 мѣс. 1 —	„ „ на 1 мѣс. 1 50

Допускается разсрочка платежа подписныхъ денегъ по соглашенію съ редакціей, но съ тѣмъ, однако-жъ, условіемъ, чтобы при подпискѣ было внесено не менѣе 3 руб. для городскихъ и 4 руб. 50 коп. для иногородныхъ подписчиковъ 15 февраля 2 р. и 15 марта 2 руб.

КРОМѢ ОВЫЧНЫХЪ ГАЗЕТНЫХЪ ОТДѢЛОВЪ.

„Каспій“ имѣетъ обширный „Нефтяной отдѣлъ“, специально преслѣдующій разработку вопросовъ русскаго нефтяного дѣла. Въ составъ этого отдѣла входятъ: а) руководящія статьи по русской нефтяной промышленности, б) статистическія свѣдѣнія о добычѣ, переработкѣ и экспортѣ русской нефти, в) такъ-же статистическія свѣдѣнія объ американской нефтяной промышленности, г) данныя на главнѣйшихъ рынкахъ на нефтяные продукты въ Россіи и за границей и д) мелкія замѣтки, сообщенія и статьи, до нефтяной промышленности относящіяся.

Подписныя деньги адресуются: г. Баку, въ контору газеты „Каспій“, д. Красильникова. Въ Тифлисѣ подписка принимается при редакціи Газеты „Тифлисскій Листокъ“.

Редакторъ Н. Соколинскій.

РОДНИКЪ

Журналъ для дѣтей школьнаго возраста

Въ 1891 году „РОДНИКЪ“ будетъ издаваться въ томъ же духѣ и направленіи, что и въ минувшія 9 лѣтъ.

„РОДНИКЪ“ выходитъ ежемѣсячно (въ первыхъ числахъ каждаго мѣсяца) книжками большого формата, со многими рисунками въ тѣкѣ, стѣ, портретами и отдѣльными картинками. Годовое изданіе „РОДНИКА“ составляетъ 2 большихъ тома, около 700 страницъ каждый со 100—120 рисунками.

Содержаніе „РОДНИКА“ составляютъ: I. Стихотворенія, повѣсти, рассказы и сказки (преимущественно народные). II. Біографіи замѣательныхъ людей, главнымъ образомъ „людей труда и сильной воли“. III. Историческіе очерки. IV. Статьи научнаго содержанія, по различнымъ областямъ знанія. V. Очерки изъ современной жизни. VI. Смѣсь (мелкія статьи). VII. Дѣло и отдыхъ (игры, занятія загадки и проч.).

„РОДНИКЪ“ рекомендованъ и одобренъ учеными и учебнымъ Комитетомъ Мин. Нар. Просв., Святейшаго Синода и Собственной Е. И. В. канцеляріи по учрежденіямъ Императрицы Маріи. Удостоенъ почернаго диплома на педагогической выставкѣ Общества Трудолюбія въ Москвѣ, въ 1888 г.

Вмѣстѣ съ „РОДНИКОМЪ“ можно получать ежемѣсячный педагогическій листокъ „ВОСПИТАНІЕ И ОБУЧЕНІЕ“.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ НА „РОДНИКЪ“ 1891 г. прежнія:

На годъ съ доставкой и пересылкой за 12 книгъ „Родника“ . 5 руб.
Тоже съ приложеніемъ 12 №№ листка „Воспитаніе и обученіе“ . 6 руб.
За границу 8 руб.
Отдѣльно листокъ „Воспитаніе и обученіе“ 2 руб.

Адресъ редакціи: С.-Петербургъ, Кирочная ул. д. 25.
Адресъ главной конторы: С.-Петербургъ, Невскій пр., д. 106, при „Русскомъ книжномъ магазинѣ“ Н. Морева.

Редакторъ-издательница Е. СЫСОЕВА.

Редакторъ АЛЕКСѢЙ АЛЬМЕДИНГЕНЪ.

НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ

въ 1891 году

(восьмой годъ изданія)

выходить въ Тифлисѣ, какъ и въ прошлые годы, ежедневно, по программѣ газѣты литературной, общественной и политической.

Условія подписки, съ пересылкой и доставкой: на годъ 10 р., на полгода—6 р., на три мѣсяца—3 р. 50 к., на одинъ мѣсяць—1 р. 50 к., За границу: на годъ—17 р., на полгода 9 р., на три мѣсяца—5 р., (Подписка принимается не иначе какъ считая съ 1-го числа любого мѣсяца).

Для годовыхъ подписчиковъ, какъ городскихъ, такъ и иногородныхъ, обращающихся непосредственно въ контору редакціи, ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА, на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится—3 р., къ 1-му марта—2 р., къ 1-му мая—3 р. и къ 1-му сентября—2 р.

Иногородные адресуютъ свой требованія: Въ Тифлисѣ, въ редакцію газеты „Новое Обозрѣніе“.

„ПРАВДА“.

Подписчики „ПРАВДЫ“ за 6 руб. получаютъ въ теченіи года:

52 номера газеты, ежемѣсячно каждый № въ 2—3 печатныхъ листа самаго большого формата съ разнообразными тщательно разработанными статьями: серьезными—научными и легкими—беллетристическими, именно со статьями—политическими, экономическими, изъ общественной жизни, научными по всѣмъ областямъ знанія, искусства и литературы. съ фельетонами, разсказами и проч. и проч.

24 БЕЗПЛАТНЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ—КНИГИ, изъ коихъ въ каждой будетъ помѣщенъ законченный новый выдающійся романъ извѣстнаго писателя. Каждое приложеніе будетъ выходить въ двухнедѣльный срокъ, такъ что въ годъ выйдетъ двадцать четыре тома отдѣльныхъ избранныхъ романовъ, стоящихъ въ продажѣ не менѣе 24 рублей.

Съ первымъ же номеромъ газеты выйдетъ и первое приложеніе—Книга

ПРАВДА съ переходомъ къ новому издателю-редактору совершенно преобразована, увеличена до самаго большого формата и по разнообразію содержанія и дорогимъ приложеніямъ—книгамъ—незаменима.

ПРАВДА во всѣхъ случаяхъ и при всѣхъ обстоятельствахъ останется вѣрной своему названію и всегда будетъ служить отголоскомъ лишь искреннихъ убѣжденій и нелицемѣрныхъ желаній.

ПРАВДА будетъ издаваться по самой широкой, разнообразной программѣ и заключить: I. Высочайшіе Манифесты, указы и другіе акты: Правительственныя распоряженія и узаконенія. II. Статьи по вопросамъ внѣшней политики. III. Статьи по текущимъ вопросамъ русской политики. IV. Систематическія обзорія событій въ Россіи и за границею, въ особенности въ славянскихъ земляхъ. V. Статьи по вопросамъ экономическимъ и финансовымъ. VI. Статьи по всѣмъ областямъ знанія и философско-богословскія. VII. Изящная словесность—повѣсти, романы, стихотворенія, мемуары и проч. VIII. Критика и бібліографія русскихъ и иностранныхъ произведеній. IX. Статьи о текущей русской и иностранной журналистикѣ. X. Корреспонденціи изъ провинціи и заграницы. XI. Судебная лѣтопись. XII. Фельетоны изъ русской и иностранной жизни. XIII. Разныя факты, сообщенія, происшествія, слухи и проч. преимущественно свидѣтельствующіе о ростѣ и развитіи государственныхъ, земскихъ и общественныхъ силъ Россіи и Славянъ. XIV. Статьи по искусству—театру, живописи, скульптурѣ и проч. XV. Спортъ. XVI. Объявленія и рекламы.

ВЪ ПРАВДѢ примутъ участіе многіе извѣстные писатели, ученые и общественные дѣятели русскіе и иностранные, въ особенности славянскіе.

Подписная цѣна на газету „ПРАВДА“ съ двадцатью четырьмя бесплатными приложеніями—книгами:

Во всѣ другія мѣста Имперіи. Въ славян. зем.	За границу
На годъ съ доставкой и пересылкой 6 руб.	6 руб. 10 руб.
„ полгода 4 руб.	4 руб. 6 руб.
„ одинъ мѣсяць 1 руб.	1 руб. 1 руб.

НВ. Допускается разсрочка: при подпискѣ 3 руб. и въ Мартѣ остальные 3 руб. Выписывающіе 10 экземпляровъ получаютъ одинъ экземпляръ газеты съ приложеніями—книгами—бесплатно.

Подписка принимается исключительно въ Главной Конторѣ газеты „ПРАВДА“: С.-Петербургъ, Невскій проспектъ, домъ № 98.

Издатель-редакторъ „ПРАВДЫ“ П. Н. Подгуйловъ.

ԲԱՅԻՆԸ Է 1891 ԹԻՒԱՅԻՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՈՐԾԻԹԻՆԸ

Տ Ա Ր Ա Ջ

ԳԵՂԱՐԵՍՏԱԿԱՆ — ԳՐԱԿԱՆ — ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՍԻՆԻ

Պատկերագրող շաբաթաբերի

Պատկերագրող «ՏԱՐԱՋ» շաբաթաբերը հասցրած կրկին նկարների կողմից մայրաքաղաքներում հրատարակող շաբաթաբերի ծախսովն են: Բնականագիտական կողմից պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը նախագիտական կրկին և բազմաթիվներ: Վերջինս մասը, որ պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերում նկարների հաշվար տալիս տեղը կբռնէ, կբաժանվի մի շարք պատկերներ և ժամանակակից վեպեր, հանրագիտական լրագրեր, թանգարանի մեծագույն մասը, պոլ. Ազգայնական, Պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը և այլ կրթական ամսականները որոշակի օր աշխատանք ՏԱՐԱՋ ամսագրերի գիրքով խրախուսելով համարը երկու թերթից:

ՊԱՏԿԵՐԱԳՐՈՂ ՏԱՐԱՋ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՍԻՆԻ

Հայ անդամատանում՝ ցանկ գրեցին և բարձր սերունդ ու ազնվատիկաներ տեղ և շար ուղևոր: ԳԵՂԱՐԵՍՏԱԿԱՆ շաբաթաբերում ևս առաջադրված բանաստեղծի վառ շքանշանը, հարգած նկարի վեճիկով, թէ՛ չիտ տրված փառքով վերադարձ գրելով Տարագրող շաբաթաբերի տեղը տեղի բռնէ: Բնականագիտական մասը առաջադրված վեպեր, պատկերներ, փեպագրություններ և այլն, պատկերներ և այլն: Թէ՛ կատարվող ծառայող գրական մասը պիտի կազմէ:

Կանանց կենդանի, լուսատեղի և մեր աշխարհի վրա վեճիկով, որովհետև որով ընդհանուր գրականության մեջ տիրապետող այդ կենդանի վերադարձ վիճակագրություններ հետևանքը պարբերաբար կարճամատյան Տարագրող շաբաթաբերի կողմից կազմված պատկերներ, նկարներ, տեսարաններ, թէ՛ արդի և թէ՛ անցած դասարաններ:

ՏԱՐԱՋ պատկերագրող շաբաթաբերի տարեկան բաժանորդագիրը 6 ռուբլի է, արտասահմանի համար 7 ռուբլի (20 ֆր.) Հասցեն՝ Тифлис, редакция "АРАЖ", (Caucase) Redaction du journal illustré "ARAZ".

Խմբ. հրատ. Տիգրան Մազարեան

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 1890 г. 22-го декабря

Тип. "Аражъ" Т. Я. Назарьянъ, ут. Гол. пр. и Вар. ут.

Հայտնի է, որ ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը հասցրած կրկին նկարների կողմից մայրաքաղաքներում հրատարակող շաբաթաբերի ծախսովն են: Բնականագիտական կողմից պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը նախագիտական կրկին և բազմաթիվներ: Վերջինս մասը, որ պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերում նկարների հաշվար տալիս տեղը կբռնէ, կբաժանվի մի շարք պատկերներ և ժամանակակից վեպեր, հանրագիտական լրագրեր, թանգարանի մեծագույն մասը, պոլ. Ազգայնական, Պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը և այլ կրթական ամսականները որոշակի օր աշխատանք ՏԱՐԱՋ ամսագրերի գիրքով խրախուսելով համարը երկու թերթից:

ԲԱՅԻՆԸ Է ԱՂԲԻՐԻ 1891 ԹԻՒԱՅԻՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՈՐԾԻԹԻՆԸ
Կրթատարակի նախ ուղղվածամբ, ծրագրով և նախ աշխատակցների մասնակցությամբ:
Առաջին պրեմիան է մի գեղեցիկ օրագրագիր
ԱՆՆԱՐԱԿՈՐԻՆ

Առաջին պրեմիան է մի գեղեցիկ օրագրագիր



Հայտնի է, որ ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը հասցրած կրկին նկարների կողմից մայրաքաղաքներում հրատարակող շաբաթաբերի ծախսովն են: Բնականագիտական կողմից պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը նախագիտական կրկին և բազմաթիվներ: Վերջինս մասը, որ պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերում նկարների հաշվար տալիս տեղը կբռնէ, կբաժանվի մի շարք պատկերներ և ժամանակակից վեպեր, հանրագիտական լրագրեր, թանգարանի մեծագույն մասը, պոլ. Ազգայնական, Պատկերագրող ՏԱՐԱՋ շաբաթաբերը և այլ կրթական ամսականները որոշակի օր աշխատանք ՏԱՐԱՋ ամսագրերի գիրքով խրախուսելով համարը երկու թերթից:

Բաժանորդ գրողը ստանում է Ա. պրեմիան Թիֆլիսում իսկույն, իսկ միա քաղաքները ուղարկում են հերթով, վճարվող հարստ օրից ամենաուշը մինչև մի ամիս:
ԱՆՆԱՐԱԿՈՐԻՆ ՈՐԴԻՆ պրեմիայից ստացած են արդեն 3000 օր.
Աղբյուրի տարեկան բաժանորդագիրը 3 ռ. է և պրեմիայի մասնապարհաժախ պէտք է ուղարկել 28 կ. փոստի մարկա:
Արտասահմանի համար պրեմիաներով 4 ռուբլի:
ապառիկ ոչ ոքից չի ընդունում
Հասցեն՝ ТИФЛИСЪ, редакция "АРАЖЪ"
Իսկ արտասահմանից՝ Tiflis, (Caucase) redaction de la revue AGBUR.
Խմբ.-հրատ. Տիգրան Մազարեան